

เครื่องดนตรีไทยในวรรณกรรมสมัยสุโขทัย

Thai musical instruments in Sukhothai period literature

สิปปวิชญ์ กิ่งแก้ว^{1*}

Sippavich Kingkaew^{2*}

บทคัดย่อ

ในสมัยสุโขทัยปรากฏเครื่องดนตรีไทยในวรรณกรรมลายลักษณ์ดังนี้ ศิลปินรึกพ่อขุนรามคำแหง ศิลปินรึกวัดบางสนุก ศิลปินรึกเขาสุมณภูมิ ศิลปินรึกวัดพระยืน ศิลปินรึกวัดช้างล้อม ศิลปินรึกบ้านางคำเย็บ และเรื่องไตรภูมิกถา เครื่องดนตรีที่พบมีจำนวน 17 ชนิด ได้แก่ สรไน แตรสังข์ กาหล ทะเทียด เสน่ง พิสนณูชัย พาทย (พาทยฆ้อง) ซอพุงตอ พิณ ฆ้อง กังสดาล กระดิ่ง ฉิ่ง ฉ่อย บัณเฑาะว์ มรทงค์ เครื่องดนตรีเหล่านี้ได้มีการนำมาอธิบายความตามรูปศัพท์ที่ปรากฏในหลักฐานลายลักษณ์ โดยนักโบราณคดีและมิ้นกวิชาการดนตรีนำมาอธิบายแต่ก็ยังไม่มีการแสดงหลักฐานที่ทำให้เห็นรูปลักษณะของเครื่องดนตรีและหน้าที่ในการบรรเลงอย่างเป็นรูปธรรม การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ชื่อและรูปลักษณะเครื่องดนตรีไทย 2) หน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีไทยสมัยสุโขทัย โดยนำศาสตร์แขนงต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นมาศึกษาตีความซึ่งจะทำให้ได้รับความรู้เรื่องเครื่องดนตรีไทยสมัยสุโขทัยมากขึ้น อีกทั้งทำให้ทราบว่าเครื่องดนตรีไทยที่ใช้มาตั้งแต่สมัยสุโขทัยมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า 1) เครื่องดนตรีที่ยังคงรูปลักษณะ ชื่อเรียกและหน้าที่ในการบรรเลงคงเดิม 2) เครื่องดนตรีที่ชื่อเรียกเปลี่ยนไปแต่ยังคงรูปลักษณะและหน้าที่ในการบรรเลงคงเดิม 3) เครื่องดนตรีที่รูปลักษณะและชื่อเรียกเปลี่ยนไป แต่ยังคงหน้าที่ในการบรรเลงคงเดิม 4) เครื่องดนตรีที่ชื่อเรียกและมีหน้าที่ในการบรรเลงคงเดิม แต่รูปลักษณะเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย 5) เครื่องดนตรีที่ชื่อเรียกเดียวกัน แต่มีรูปลักษณะต่างกัน และมีหน้าที่เหมือนหรือแตกต่างกันขึ้นอยู่กับนำไปใช้งาน 6) เครื่องดนตรีที่ไม่ปรากฏใช้ในปัจจุบัน

คำสำคัญ: เครื่องดนตรีไทยในวรรณกรรมสมัยสุโขทัย ประวัติศาสตร์ดนตรีไทย ดนตรีไทยในศิลปินรึก ดนตรีไทยในไตรภูมิกถา

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร e-mail: sippavich@hotmail.com

² Assistant Professor Dr. Department of Dramatic and Thai Music Faculty of Arts Silpakorn University
e-mail: sippavich@hotmail.com

Abstract

Thai musical instruments primarily appeared in the literature during the Sukhothai period, as follows, The King Ramkhamhaeng inscription, The Wat Bang Sanuk inscription, The Khao Sumonkut inscription, The Wat Phra Yuen inscription, The Wat Chang Lom inscription, The Pa Nang Kham Yea inscription, and The Traibhumikatha. There are 17 different types of musical instruments discovered. These included Soranai, Trae, Sang, Kahon, Thatied, Seneng, Phisanenchai, Phat (Phat Gong), Seo Pung Taw, Pin, Gong, Kangsadan, Kla-ding, Ching, Chang, Ban Tho, and Moratong. These instruments have been described with terms present in the written evidence by Archaeologists and Musicologists, but no substantive evidence of their appearance and function has been shown. The objectives of this study were to study 1) names and appearances of Thai musical instruments 2) functions of playing Thai musical instruments during the Sukhothai period. By bringing the sciences of the aforementioned fields to study and interpret, which will allow them to gain more knowledge of Thai musical instruments during the Sukhothai period. It also shows how the Thai musical instruments that have been used since the Sukhothai period have changed today. The results of the study have revealed that 1) The musical instruments that remain their appearance, name, and function of playing. 2) The musical instruments whose name has changed but appearance and playing function have not. 3) The musical instruments whose appearance and name have changed but function remains the same. 4) The musical instruments with the same name and function, but the appearance has slightly changed. 5) The musical instruments with the same name but the appearance is different and could have the same or different function depending on their application. 6) The musical instruments that are not in use presently.

Keywords: Thai musical instruments from the Sukhothai period, Thai music history, Thai music in the inscription, Thai music in the Traibhumikatha

บทนำ

ในพุทธศตวรรษที่ 18 ก่อนหน้าที่จะมีการก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้นนั้น ดินแดนในบริเวณลุ่มแม่น้ำปิง ยมและน่านในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทยในปัจจุบัน มีชุมชนเมืองเกิดขึ้นแล้วหลายเมือง รวมทั้งเมืองสุโขทัยและเมืองเชลียงในลุ่มแม่น้ำยมด้วย เมืองเหล่านี้อยู่ใต้อาณาจักรขอมหรือเขมรโบราณซึ่งมีราชธานีอยู่ที่เมืองพระนคร (หรือเมืองนครธม) ในประเทศกัมพูชาปัจจุบันและมีศูนย์ควบคุมอำนาจในไทยอยู่ที่เมืองละโว้ (ลพบุรี) ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา อิทธิพลของขอมปรากฏให้เห็นชัดเจนจากศิลปะสถาปัตยกรรมของโบราณสถานหลายแห่งในเมืองสุโขทัยและเมืองเชลียง เช่น ปรากฏที่วัดศรีสวยและวัดพระพายหลวงในสุโขทัย ปรากฏที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเชลียงและวัดเจ้าจันทรในเมืองเชลียง แสดงถึงร่องรอยของศิลปกรรมเขมรโบราณสมัยพุทธศตวรรษที่ 18 ที่เรียกว่า ศิลปะแบบบายัน ต่อมาเมื่อเขมรโบราณเสื่อมอำนาจลง ชุมชนคนไทยจึงได้รวบรวมกำลังกันขับไล่ขอมและก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้น โดยมีพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็นปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์พระร่วง หรือราชวงศ์สุโขทัยทรงขึ้นครองราชย์เมื่อ พุทธศักราช 1792 ในระยะแรกอาณาจักรสุโขทัยยังมีอาณาเขตไม่กว้างขวางนัก จนเมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กษัตริย์องค์ที่ 3 ทรงขึ้นครองราชย์เมื่อพุทธศักราช 1822 อาณาจักรสุโขทัยจึงแผ่ขยายออกไปโดยรอบ พร้อมกับความเจริญด้านต่าง ๆ ดังปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า ได้มีการประดิษฐ์อักษรไทย การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การสร้างความมั่นคงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง กษัตริย์ในราชวงศ์สุโขทัยปกครองสืบต่อกันมารวมทั้งหมด 9 รัชกาล แต่ใน 3 รัชกาลสุดท้ายอาณาจักรสุโขทัยอ่อนแอลง เมื่อพระมหาธรรมราชาที่ 4 (บรมปาล) กษัตริย์องค์สุดท้ายเสด็จสวรรคตในพุทธศักราช 1981 อาณาจักรสุโขทัยก็ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา หลักฐานต่าง ๆ ในดินแดนที่เป็นอาณาจักรสุโขทัยทั้งที่เป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ พบว่ามีวัด ศาสนสถาน และพระพุทธรูปจำนวนมากที่แสดงถึงความเชื่อและศรัทธาของผู้คนอย่างสูงต่อพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่องานศิลปวัฒนธรรมในสมัยสุโขทัยมาก มีผู้สร้างงานศิลปกรรมที่มีคุณค่าเป็นอันมาก ทั้งวรรณกรรม นาฏศิลป์และดนตรี นักวิชาการได้นำมาเป็นหลักฐานเพื่อศึกษาพัฒนาการของดนตรีไทยที่ถ่ายทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นรอยเชื่อมต่อของกาลเวลาและพัฒนาการของเครื่องดนตรี การประสมวง และการนำไปปรับใช้สังคม ด้านวรรณกรรม พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์อักษรไทย เมื่อพุทธศักราช 1826 ทำให้มีวรรณกรรมเป็นลายลักษณ์อักษรขึ้น ได้แก่ศิลาจารึกซึ่งหลายหลักบันทึกความรู้เรื่องดนตรีไทย และวรรณกรรมสำคัญมีการคัดลอกต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน คือไตรภูมิอภินิหาร หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ไตรภูมิอภินิหาร พระมหา

ธรรมราชาที่ 1 (ลิไทย) ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเมื่อพุทธศักราช 1888 ก่อนขึ้นครองราชย์ วรรณกรรมเรื่องนี้มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและการสร้างงานศิลปกรรมของไทยต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ด้านนาฏศิลป์ จากหลักฐานที่กล่าวถึงในวรรณกรรมและงานประติมากรรมประดับตัวอาคารพบว่าในสมัยสุโขทัย นอกจากมีแบบแผนการร้ายรำ และมีท่ารำต่าง ๆ แล้ว ยังมีการรำแบบพื้นบ้านที่ไม่มีแบบแผนตายตัวในโอกาสรื่นเริงต่าง ๆ เช่น การละเล่นหลังจากงานทอดกฐิน ดังในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงกล่าวว่า “ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว” (สินชัย กระบวนแสง, 2551, น. 17797-17799)

ด้านดนตรีในศิลาจารึกและเรื่องไตรภูมิภาพเครื่องดนตรีหลายประเภท ได้แก่ เครื่องลมหรือสุซึระ (aerophones) เครื่องสายหรือตะตะ (chordophones) เครื่องกระทบ เคาะตีหรือฆะนะ (idiophones) และเครื่องหนังหรืออวนัระ (membranophones) เครื่องดนตรีเหล่านี้มีความสำคัญต่อเครื่องดนตรีไทยในปัจจุบันทั้งในการศึกษาด้านประวัติและพัฒนาการด้านรูปลักษณะของเครื่องดนตรี

ข้อมูลเกี่ยวกับสมัยสุโขทัยทั้งด้านวรรณกรรมลายลักษณ์ ด้านนาฏศิลป์ และด้านดนตรีล้วนเป็นหลักฐานสำคัญในการศึกษาเรื่องเครื่องดนตรีไทยสมัยสุโขทัยแต่เท่าที่ผ่านมาได้มีการนำหลักฐานต่าง ๆ ดังกล่าวมาศึกษาแต่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ การศึกษาครั้งนี้นอกจากจะศึกษาค้นคว้าจากวรรณกรรมลายลักษณ์อย่างลึกซึ้งเพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานแล้วจะนำศาสตร์แขนงต่าง ๆ คือ ความรู้ด้านอักษรศาสตร์ได้แก่ ภาษาต่าง ๆ ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ดนตรีก็มพูชา และประวัติศาสตร์ดนตรีไทย รวมทั้งประติมากรรมภาพจำหลักศิลปะขอมตามปราสาทขอมในประเทศกัมพูชา และประเทศไทยมาร่วมศึกษาวิเคราะห์และตีความเรื่องเครื่องดนตรีไทยในสมัยสุโขทัยจากวรรณกรรมลายลักษณ์ด้วย

วัตถุประสงค์

การศึกษาเรื่องเครื่องดนตรีไทยในสมัยสุโขทัยจากวรรณกรรมลายลักษณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

- 1) ชื่อและรูปลักษณะเครื่องดนตรีไทย
- 2) หน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีไทยสมัยสุโขทัย โดยนำศาสตร์แขนงต่าง ๆ

ดังกล่าวข้างต้นมาศึกษาตีความซึ่งจะทำให้ได้รับความรู้เรื่องเครื่องดนตรีไทยสมัยสุโขทัยมากขึ้น อีกทั้งทำให้ทราบว่าเครื่องดนตรีไทยที่ใช่มาดังแต่สมัยสุโขทัยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างในปัจจุบัน

ผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เมื่อผู้เขียนนำเอาศิลาจารึกสมัยสุโขทัยมาศึกษาทั้งหมด พบว่า มีศิลาจารึกที่กล่าวถึงเครื่องดนตรี จำนวน 6 หลัก ได้แก่ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ศิลาจารึกวัดบางสนุก ศิลาจารึกเขาสุมนกูฏ ศิลาจารึกวัดพระยืน ศิลาจารึกวัดช้างล้อม ศิลาจารึกบ้านางคำเยี้ย และจากการศึกษาพบว่าศิลาจารึกทั้ง 6 หลักพบเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช 1835 มีการใช้กระดิ่งแขวนไว้ที่ประตูเมืองเพื่อให้ราษฎรที่มีความเดือดร้อนมาสนักระดิ่งร้องทุกข์กับเจ้าเมือง มีดนตรีที่ใช้บรรเลง ได้แก่ กลอง พิณ พร้อมกับการขับร้องหรือเอื้อนเป็นทำนองในเทศกาลงานบุญ เช่น งานกฐินในช่วงออกพรรษา

2) ศิลาจารึกวัดบางสนุก พุทธศักราช 1882 ปรากฏเครื่องดนตรีที่ใช้ประโคมขณะทำพิธีหล่อพระพุทธรูปเพื่อเป็นพุทธบูชา ได้แก่ พาทย์ กลอง

3) ศิลาจารึกเขาสุมนกูฏ พุทธศักราช 1912 กล่าวถึงงานฉลองรอยพระพุทธรูปบนเขาสุมนกูฏ ปรากฏเครื่องดนตรีที่ประโคมประกอบการร้องรำเต้น ได้แก่ พิณ ซ้อง กลอง

4) ศิลาจารึกวัดพระยืน พุทธศักราช 1913 กล่าวถึงพระเจ้ากือนา กษัตริย์แห่งล้านนาเสด็จพระราชดำเนินมาอัญเชิญพระมหาสุมนเถระซึ่งมาจากกรุงสุโขทัย เพื่อนำพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธรูปมาประดิษฐานยังล้านนาที่เมืองหริภุญไชย ในขบวนแห่เพื่อรับพระเถระและพระบรมสารีริกธาตุ ปรากฏเครื่องดนตรีที่ใช้ในการประโคม ได้แก่ พิณ ซ้อง กลอง ปี่ สรไน พิสนธนูชัย ทะเทียด กาทล สังข์ กังสดาล มรทงค์

5) ศิลาจารึกบ้านางคำเยี้ย พุทธศักราช 1922 ปรากฏเครื่องดนตรีที่ใช้ประโคมในพิธีฉลองพระพุทธรูปที่บ้านางคำเยี้ยสร้างถวายเป็นวัด ได้แก่ พิณ แตร สังข์

6) ศิลาจารึกวัดช้างล้อม พุทธศักราช 1927 กล่าวถึงการประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมาการสร้างหอพระปฏิมากรรม การปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ การบำเพ็ญกุศล การสร้างถาวรวัตถุอื่น ๆ ให้พระพุทธรูป เครื่องดนตรีก็จัดเป็นสิ่งของประเภทหนึ่งในถาวรวัตถุด้วย ได้แก่ กระดิ่ง พาทย์ ซ้อง กลอง แตร สังข์ เขาควาย (กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2535, น. 35-38)

ส่วนวรรณกรรมลายลักษณ์ในสมัยสุโขทัยอีกเรื่องหนึ่งคือไตรภูมิภูมิกถานันปรากฏเครื่องดนตรี ดังนี้ แตร สังข์ ปี่ฉม พิณ ซอ พุงตอ พาทย์ ซ้อง กังสดาล ฉิ่ง ฉ่าง บัณเฑาะว์

จากหลักฐานที่ปรากฏในศิลาจารึกทั้ง 6 หลักและเรื่องไตรภูมิภูมิกถา ผู้เขียนพบว่าในสมัยสุโขทัย มีเครื่องดนตรีทั้งหมด 17 ประเภท ดังนี้ สรไน แตร สังข์ กาทล ทะเทียด เสน่ง พิสนณูชัย พาทย์ (พาทย์ฆ้อง) ซอพุงตอ พิณ ฆ้อง กังสดาล กระดิ่ง ฉิ่ง ฉ่าง บัณเฑาะว์ มรทงค์

ศิลปะและวัฒนธรรมในช่วงสมัยสุโขทัยได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมเขมรโบราณ เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าด้านการปกครอง ศาสนาและศิลปะวิทยาการอื่น ๆ ที่มีมาก่อนรัฐและอาณาจักรต่าง ๆ ในแถบลุ่มวัฒนธรรมแม่น้ำโขงอันประกอบไปด้วย ลาว ไทย พม่าและเวียดนาม ทำให้อิทธิพลทางด้านศิลปะการดนตรีนั้นแพร่กระจายไปยังอาณาจักรหรือรัฐใกล้เคียงที่ยังไม่มีความก้าวหน้าทัดเทียมอาณาจักรเขมรโบราณ ดังปรากฏศาสนสถานโบราณศิลปะเขมร ที่แพร่กระจายอยู่ทั่วไปในแต่ละประเทศดังได้กล่าวมา

การศึกษาครั้งนี้สามารถสืบค้นร่องรอยหลักฐานเกี่ยวกับดนตรีไทยในสมัยสุโขทัยที่เป็นรูปธรรมได้จากการที่ผู้เขียนมีความรู้ด้านภาษาเขมรและเคยทำวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีเขมรจึงได้นำภาพจำหลักที่ปรากฏในปราสาทเขมรโบราณมาเทียบเคียงกัน เพราะวัฒนธรรมดนตรีเขมรได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมดนตรีอินเดีย เพื่อนำมาพิจารณารูปลักษณะของเครื่องดนตรีที่ปรากฏในศิลาจารึกและวรรณกรรมในช่วงสมัยกรุงสุโขทัยอันจะทำให้เราเห็นภาพของเครื่องดนตรีในยุคสมัยนั้นได้

นอกจากนี้การปรากฏชื่อของเครื่องดนตรีในหลักฐานลายลักษณ์สมัยสุโขทัยจะสังเกตเห็นว่า เครื่องดนตรีหลายชนิดเป็นเครื่องดนตรีในวัฒนธรรมดนตรีอินเดียเกือบทั้งหมด รวมทั้งชื่อเรียกเครื่องดนตรีไทยจึงล้วนแต่ได้รับอิทธิพลจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาด้วยเช่นเดียวกัน ผู้เขียนจึงขอเสนอผลการศึกษเกี่ยวกับเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ ในสมัยสุโขทัย จำนวน 17 ชนิดในด้านชื่อเครื่องดนตรี รูปลักษณะและหน้าที่ ดังนี้

1. สรไน/ ทรไน

สรไน หมายถึงปี่ในตระกูล folk shawm-double reed ทุกจำพวกที่มีเสียงดัง นิยมเป่ากลางแจ้ง โดยปรกติปี่ในตระกูลสรไนหรือทรไนมีส่วนประกอบหลักด้วยกัน 3 ส่วนคือ ส่วนเลาปี ส่วนตัวกำธรเสียง (ลำโพง) ลิ้นปี่ (รวมกำพวด) เช่น ปี่ใน ปี่ชวา ปี่ฉวน แนน่านนา ปี่มอญ เนพม่าและ *สรไพชัย* (ស្រពិឡៃ) ซึ่งสามารถตีความได้ว่าสรไนเป็นชื่อเรียกปี่ทุกชนิด เพราะจากหลักฐานภาพจำหลักที่ปราสาทนครวัด ระเบียงทิศเหนือ ก็ปรากฏการใช้ปี่ในตระกูลสรไนหลายชนิดด้วยกัน

ในช่วงแรกสรไนหรือทรไนน่าจะมีลักษณะคล้ายปี่เชรูไนหรือได้รับอิทธิพลมาจากขวามลายู ผ่านเขมรโบราณอีกทอดหนึ่ง จึงเรียกชื่อ สรไน/ ทรไน ตามที่ได้รับมาจากวัฒนธรรมขวามลายู

มลายูที่เรียกเครื่องดนตรีชนิดนี้ว่า สะระไน เซอไน เซรูไน ต่อมาได้ปรับปรุงวิธีการบรรเลงและปรับเปลี่ยนรูปร่างของปี่สรไนจนกลายเป็นปี่อย่างไทยเช่นปัจจุบัน แต่ไม่เรียก สรไนหรือทรไนแล้ว ด้วยเป็นเครื่องดนตรีที่ตนเองประดิษฐ์คิดเองได้ จึงเรียกชื่อตามเสียงที่ได้ยินจากกำพวดและลีน (reed) ว่า “ปี่” และนำมาใช้เรียกชื่อแทนคำ สรไน/ ทรไน แต่ประเทศกัมพูชายังคงเรียกปี่ชนิดเดียวกันนี้ว่า *สรอไฟ* (ស្រែត) ซึ่งยังทำให้เห็นร่องรอยของคำ สรไนหรือทรไน อยู่ ปี่ไทย ได้แก่ ปี่โน ปี่กลาง และปี่นอกสามารถทำเสียงได้หลากหลายยิ่งขึ้น เป็นเครื่องเป่าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนและมีใช้บรรเลงแต่เพียงประเทศไทย กัมพูชา และลาวเท่านั้น ด้วยอยู่ในขบวนการวัฒนธรรมใกล้ชิดกัน

2. แตร

แตร เป็นชื่อเรียกเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าชนิดไม่มีลีน (non reed) มีเสียงดังมาก คำ “แตร” ผู้เขียนสันนิษฐานว่าเป็นคำไทยแท้ เพราะไม่ปรากฏชื่อเรียกเครื่องดนตรีของชาติอื่นที่เรียกเครื่องดนตรีด้วยคำนี้ ชาวไทยในอดีตคงเรียกชื่อเครื่องดนตรีตามเสียงที่ได้ยิน เครื่องเป่าชนิดใดเสียงดังมากใช้ลีน (reed) เรียกปี่ หากไม่มีลีน (non reed) เรียกแตร แตรที่ปรากฏในสมัยกรุงสุโขทัยจึงหมายถึงเครื่องเป่าทำด้วยโลหะ เครื่องดนตรีชนิดนี้สันนิษฐานว่าน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องเป่าโบราณของอินเดียที่เรียก ศฤงคะ (ภาษาสันสกฤต) และ กัมพู (ภาษาทมิฬ) ทั้งสองคำหมายถึง เขาสัตว์ แตรชนิดนี้มีลักษณะโค้งงอน คล้ายกับภาพจำหลักที่ปรากฏที่ปราสาทนครวัด คริสต์ศตวรรษที่ 16 ซึ่งแตรในสมัยสุโขทัยก็น่าจะมีลักษณะคล้ายกับภาพจำหลักดังกล่าว ปัจจุบันไทยก็มีแตรชนิดหนึ่งที่เรียก “แตรงอน” สันนิษฐานว่าน่าจะได้รับอิทธิพลมาจาก “ศฤงคะ” และ “กัมพู” ของอินเดีย ที่ได้พัฒนามาจากสมัยสุโขทัยจนกระทั่งมีลักษณะรูปร่างดังเช่นปัจจุบันนี้

ภาพที่ 1 (ซ้าย) แตรกัมพู ภาพจำหลักที่ปราสาทนครวัด (ขวา) แตรศฤงคะ

ภาพจำหลักที่ปราสาทนครวัด

ที่มา : ศิลปวิชัย กิ่งแก้ว (2561)

3. สังข์

สังข์เป็นเครื่องดนตรีประเภท aerophones-simple horn มีทั้งชนิดที่มีลิ้นและชนิดไม่มีลิ้น ชนิดหลังนี้ผู้เป่าจะต้องใช้ริมฝีปากเป่าให้เกิดเสียง สังข์ชนิดไม่มีลิ้นเป่ายากจะต้องฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ ส่วนชนิดมีลิ้นนั้นทำขึ้นเพื่อให้เป่าได้ง่ายและสะดวก แต่เสียงที่ดังออกมาไม่มีเอกลักษณ์เท่ากับชนิดที่ใช้ริมฝีปากเป่า

ชาวฮินดูถือสังข์เป็นของศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิ่งมงคล ในพิธีกรรมของพราหมณ์จึงนำสังข์ที่มีลักษณะเวียนขวามาใช้เป็นเครื่องประกอบในงานมงคลต่าง ๆ เช่น ใช้สังข์รดน้ำในพิธีแต่งงาน โดยเชื่อว่าการใช้น้ำจากสังข์จะทำให้มีความเป็นสิริมงคล ใช้สังข์เป่าโดยต้องตัดปลายกันหอยออกเมื่อเป่าจะได้มีเสียงกังวาน ใช้ในงานพระราชพิธี รวมถึงงานสมโภชและงานพิธีมงคลอื่น ๆ

หลักฐานเก่าแก่ที่สามารถแสดงถึงการใช้สังข์ในดินแดนสุวรรณภูมิได้อย่างชัดเจนคือภาพสลักเรื่องพระอนิรุทธที่ปราสาทนครวัด ราชอาณาจักรกัมพูชา ระเบียงทิศเหนือ ปีกตะวันออก คริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นภาพนักดนตรีประจำกองทัพกำลังเป่าสังข์ที่กั้นสังข์มีลักษณะเวียนทวนเข็มนาฬิกา ที่มักเรียกกันว่าสังข์ทักษิณาวรรต

วัฒนธรรมการใช้สังข์ในพื้นที่ประเทศไทยในอดีตที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมเขมรโบราณ เช่นโบราณสถาน ปราสาทพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ปรากฏภาพจำหลักรูปนักดนตรีเป่าสังข์ที่ทับหลังด้านทิศตะวันตก ศิลปะลพบุรี พุทธศตวรรษที่ 17

ในสมัยสุโขทัยปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึงสังข์จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ ศิลปินวัดพระยืน ศิลปินวัดช้างล้อม ศิลปินบ้านางคำเย้ย และเรื่องไตรภูมิภวาสังข์ที่กล่าวถึงในหลักฐานดังกล่าวข้างต้นนั้น ล้วนเป็นการใช้สังข์ขับไล่อะไรในกระบวนแห่ของกษัตริย์ และเกี่ยวเนื่องในกระบวนแห่สำหรับพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ และประโคมในพุทธศาสนพิธี เป็นหลัก ยังไม่ปรากฏหลักฐานการใช้สังข์ในพิธีเกี่ยวกับการประสาทพรรดน้ำ แต่สันนิษฐานว่าน่าจะมีการใช้สังข์แล้วในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยสุโขทัยที่ได้รับรูปแบบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์จากอินเดียโดยตรง รับผ่านจากพวกมอญ ขวา และเขมร ดังปรากฏหลักฐานใน ศิลปินวัดศรีชุม สมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 19 กล่าวถึงการขึ้นเป็นผู้นำของพ่อขุนบางกลางหาวไว้ว่า “...พ่อขุนผาเมืองจึงอภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวให้เมืองสุโขทัย ให้ทั้งชื่อตนแก่พระสหายเรียกชื่อศรีอินทรบดินทราทิตย์...” (สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2562, น. 9)

ส่วนในศิลปินวัดป่ามะม่วงภาษาไทย และภาษาเขมร พุทธศักราช 1904 กล่าวถึง “การราชาภิเษก” ของ “พญาภาไทย” หรือสมเด็จพระมหาธรรมราชา ลีไทย เสด็จออก

จากเมืองศรีสัชชาลัยไปปราบจลาจลในเมืองสุโขทัยเมื่อพุทธศักราช 1890 ครั้นเมื่อได้เมืองแล้วจึงได้กระทำพิธีราชาภิเษก (สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2562, น. 9)

ด้วยเหตุนี้จึงสันนิษฐานได้ว่าสังข์จึงน่าจะนำมาใช้เกี่ยวเนื่องกับพระราชบรมราชาภิเษกในสมัยสุโขทัยด้วยเช่นกันเพราะในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในสมัยอยุธยาที่มีการใช้สังข์แล้วดังปรากฏหลักฐานในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ตอนสถาปนากรุงศรีอยุธยาในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา, 2511, น. 67)

ปัจจุบันชาวไทยใช้หอยสังข์บรรจุน้ำพระพุทธรณ์หรือน้ำเทพมนตร์รดที่ศีรษะหรือฝ่ามือของผู้ที่ได้รับการประสาทพร เช่น หลังน้ำสังข์แก่คู่บ่าวสาวในการสมรส การตัดจุก การสมโภชทำขวัญ หรือการอื่น ๆ เพื่อให้ความเป็นสิริมงคลและเป็นเกียรติ คนไทยได้รับอิทธิพลการใช้สังข์นี้จากศาสนาฮินดูซึ่งพราหมณ์เป็นผู้นำมาประกอบการพระราชพิธีในราชสำนักตั้งแต่สมัยโบราณ

4. กาทล

กาหล หมายถึง [กา-हन] น. แตรรอง; ว. วุ่นวาย, ชุลมุนวุ่นวาย, อึกทึก, อลหม่าน มักพูดควบว่า กาทลอลหม่าน; ส.,น. กลองใหญ่ชนิดหนึ่ง, เสียง, แมว, ไก่; ส.,ว. พุดไม้ขัด, พุดไม้สมควร, แห้ง, เหี่ยว, ชุกชอน, ใหญ่ (มานิต มานิตเจริญ, 2514, น. 127)

กาหล (ส. กาทล=กลองขนาดใหญ่; แตรรอง) น. ก) กลองขนาดใหญ่ ข) แตรรอง เช่น ตีพาดดงพินคองกลองปี่สรไนพิสนญไชยททยตกาหลแตรสงฆมารกงงสตาลมรทงดงเดือส [ตีพาทย์ดั่งพินคองกลองปี่สรไน พิศนญชัย ทะเทียด กาทล แตรสังข์มาน กังสตาล มรทงค์ ดั่งเดือด] (จ. วัดพระยืน, 1/24-25). (ราชบัณฑิตยสภา, 2563, น. 34)

สรุปได้ว่าความหมายของคำ กาทล มีด้วยกัน 3 ความหมายคือ วุ่นวายโกลาหล กลองใหญ่ และแตรรอง ทั้ง 3 ความหมายใช้เกี่ยวกับเรื่องของเสียงที่ตั้งอึกทึก คำกาหลที่ปรากฏในจารึกวัดพระยืนจึงหมายถึง กลองใหญ่ เพราะแตรรองนั้นหมายรวมในคำ “แตร” แล้วนั่นเอง และอีกความหมายสันนิษฐานว่า ในสมัยสุโขทัยนั้นมีกลองขนาดใหญ่เรียกกาหล กลองขนาดกลางเรียกกลองราม และกลองขนาดเล็กเรียกกะเทียด เพราะฉะนั้นกาหลที่อยู่ในจารึกวัดพระยืนคือกลองใหญ่ในอดีตคือกลองศึกหรือกลองบูชาที่ใช้ในวัดทางล้านนา

5. ทะเทียด (ททยต)

ราชบัณฑิตยสภา (2563, น. 140) ได้อธิบายความไว้ว่า (เทียบ ป. ทินทิม; ส. ทินทิม=กลองขนาดเล็กชนิดหนึ่ง) น. ทะเทียด, กลองแขก มี 2 หน้า หน้าหนึ่งใช้มือตี อีกหน้าหนึ่งใช้ไม้ตี ใช้ในกระบวนแห่ เช่น ตีพาดดงพินคองกลองปี่สรไนพิสนญไชยททยตกาหลแตรสงฆมารกงง

สตาลมรทงดงเดือส [ตีพาทย์ดั่งพิณฆ้องกลอง ปี่สรโน พิสนเณญชัย ทะเทียด กาทล แตรสังข์มาน กังสตาล มรทงค์ดั่งเดือด] (จ.วัดพระยืน, 1/24-25). ผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้องกับการอธิบาย เทียบศัพท์ “ทะเทียด” ที่ปรากฏในจารึกวัดพระยืน ของราชบัณฑิตสภา และผู้เขียนเห็นว่าทะเทียด หมายถึงกลองชนิดสองหน้า เป็นกลองที่ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย รูปร่างลักษณะและบทบาทหน้าที่ในสมัยสุโขทัยเทียบเคียงได้กับกลองชนะในปัจจุบัน กลองชนะในอดีตเรียกกลองโยน ดังปรากฏชื่อเพลงไทยชื่อ เพลงทะแยกลองโยนซึ่งเป็นเพลงสองชั้น ทำนองเก่าสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยโบราณใช้บรรเลงเวลาพระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค สาเหตุที่เรียกกลองโยนเพราะกลองชนิดนี้ใช้สะพายเฉียงลำตัวในขณะที่บรรเลง คำว่า “โยน” มาจากภาษากวย (ส่วย) หมายถึงเชือกผูกคอ กัมพูชามีกลองชนิดเช่นเดียวกันนี้เรียก *สุครณนะ* (ស្ករណ្ណះ) *สุครโยล* (ស្ករយោល)

จึงสรุปได้ว่าทะเทียดเป็นชื่อเรียกกลองสองหน้าชนิดหนึ่งใช้ตีด้วยไม้และมือ ใช้ในกระบวนแห่และ กระบวนเสด็จ มีผู้เรียกชื่อนี้ตามอาภักดิ์การสะพายกลองเฉียงลำตัวว่า กลองโยน ต่อมาเรียกให้ง่ายและเป็นมงคลจึงเรียก “กลองชนะ” ปัจจุบันพบการใช้งานทั้งในประเทศไทย และกัมพูชา หลักฐานรูปร่างของทะเทียดปรากฏในภาพจำหลักที่ปราสาทนครวัด ระเบียงทิศเหนือคริสต์ศตวรรษที่ 16 และที่ทับหลังด้านทิศตะวันตก ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ศิลปะลพบุรี พุทธศตวรรษที่ 17

6. เสนง/ เสน่ง/ แสนง/ เขาควาย

เสนง เป็นคำเขมรมาจากคำว่า *แสนง* (ស្រង) เป็นชื่อเรียกเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งของชาวกัมพูชา เครื่องดนตรีชนิดนี้ใช้เป่าเป็นอานัติสัญญาณ เสน่งเป็นเครื่องดนตรีประเภท aerophones-simple horn ทำจากเขาสัตว์เช่น โค กระบือ โดยเลือกใช้เขาโคกระบือที่มีความยาวโค้งงอนสวยงามได้สัดส่วน โดยปรกติมีความยาวประมาณ 20 เซนติเมตร ชัดผิวให้เรียบทั้งด้านในและด้านนอก ตรงด้านปากขัดให้บาง ส่วนด้านข้างตัวเสนงเขาจะเป็นร่องสำหรับฝังติดลิ้นโลหะ ในอดีตลิ้นทำจากไม้้อ หรือไม้รวก ติดเข้าด้านข้างเขาสัตว์ด้วยซี่ผึ้งหรือชันโรง ผู้เป่าเสนงจะเป่าที่ลิ้นพร้อมกับใช้มือเปิดปิดที่ด้านปากเสนงเพื่อให้ได้เสียงสูงต่ำแตกต่างกัน หรืออาจจะตัดด้านปลายแหลมเป็นลักษณะกลมเฉียงเพื่อใช้เปิดปิดเสียง เสนงแบบไม่ตัดปลายนิยมใช้กันมากในอดีต เพราะมีรูปทรงที่สวยงามสมสัดส่วนกว่าเสนงที่ตัดด้านปลาย

เสนา่งที่มีชื่ออยู่ทั่วไปทุกภูมิภาคของไทยและมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น ภาคใต้เรียก อูด ภาคอีสานเรียก สะโน สะเนงเกลหรือเสนา่ง ภาคเหนือเรียกตุต อูดของภาคใต้เป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งใช้สำหรับเป่าเพื่อส่งสัญญาณติดต่อกัน นิยมใช้ในหมู่ชาวเรือขณะเดินเรืออยู่กลางทะเล อูดทำจากเขาควาย ชาวเรือเชื่อว่าเมื่อเป่าอูดจะเรียกลมได้ เพื่อช่วยในการเดินเรือ อีสานเรียกเสนา่งว่า สะโน สะเนงเกล เป็นเครื่องดนตรีสำคัญประจำตัวหมอช้าง ใช้เป่าให้สัญญาณกันในป่า ในระหว่างพวกที่ไปคล้องช้างด้วยกัน

ล้านนาเรียกเสนา่งว่า ตุต เป็นเครื่องเป่าเพื่อส่งสัญญาณทำด้วยเขาควาย ในสมัยโบราณใช้ตุตเป่าเพื่อบอกเวลาเป็นยามใช้สลับเวลากันกับ แตร และกลอง ปรากฏหลักฐานการใช้ตุตบอกเวลาเป็นลายลักษณ์อักษรในจารึกต่าง ๆ เช่น ศิลาจารึกวัดผ้าขาวบ้าน จารึกฐานพระพุทธรูป พระเจ้าล้านทอง จารึกพระยาหลวงวชิรปราการ จารึกวัดศรีสุพรรณ จารึกวัดพระธาตุลำปางหลวง จารึกการสร้างพระมหามณฑป (พะเยา) ศิลาจารึกวัดนาเตา เสน่งที่ใช้ในสมัยสุโขทัยทำจากเขาสัตว์ หากมีลึนเรียกปี่เขาสัตว์ หากไม่มีลึนเรียกแตรเขาสัตว์เป็นเครื่องเป่าที่ใช้อย่างสามัญ เสน่งยังคงรูปลักษณะและวิธีการบรรเลงมาจนถึงปัจจุบัน

7. พิสนณูชัย/ เสนงชัย/ แสนงชัย

ในสมัยสุโขทัยมีหลักฐานที่กล่าวถึงคำว่า “พิสนณูชัย” ในศิลาจารึกวัดพระยืน พุทธศักราช 1913 พบที่วัดพระยืน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน กล่าวถึงพระเจ้ากือนา กษัตริย์แห่งล้านนา เสด็จพระราชดำเนินมาอัญเชิญพระมหาสุมนเถระซึ่งมาจากสุโขทัย เพื่อนำพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธรูปมาประดิษฐานยังล้านนาที่เมืองหริภุญไชย ในขบวนแห่เพื่อรับพระเถระและพระบรมสารีริกธาตุ ปรากฏเครื่องดนตรีที่ใช้ในการประโคม ได้แก่ พิณ ฆ้อง กลอง ปี่สรโน พิสนณูชัย

คำว่า พิสนณูชัย มาจากคำว่า พิ (ตี) + แสนงชัย (ระฆังชัย) ในอดีตใช้คำว่าปี่เรียก นำหน้าชื่อเครื่องดนตรีประเภทเป่ามีลึนทุกชนิด โดยเรียกรวมกันว่า พิแสนงชัย (ตีระฆังชัย) แล้วกร่อนเสียงเป็น “พิสนณูชัย” คำว่า พิ (ตี) เป็นคำที่ไทยและกัมพูชาใช้ร่วมกัน กัมพูชามีเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งชื่อ พิ (ตี) เป็นเครื่องเป่าของชาวครึ่ง มีลักษณะภายนอกคล้ายกับขลุ่ยมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเลา 1.5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 35 เซนติเมตร มีรูบังคับนิ้วจำนวน 7 รู ใช้เป่าในพิธีเช่น พิธีอารักข์ร่วมกับ *สุครใญ่* (สมุทร) (กลองมือ)

พิสนธูชัยเป็นปีเขาสัตว์ ทำจากเขาคาวที่มีความยาวโค้งงอสวยงาม ตรงปากจะทำเป็นรูปหางปลา มีรูปทรงประณีตกว่าเส่งงทัฬ ด้านปลายแหลมตัดสำหรับเป็นที่เป่า สันนิษฐานว่าในอดีตน่าจะเป็นการเป่าแบบไม่ใช่ลิ้น (non reed) ซึ่งต้องอาศัยผู้เป่าที่ชำนาญ ต่อมาอาจจะเพิ่มลิ้นเข้าไปเพื่อให้เป่าได้ง่ายขึ้น พิสนธูชัย หรือ *แสลงชัย* (โศงฆฉัฒ) หรือเส่งงชัยจะมีหวง 2 อันสำหรับใช้ผูกเชือกสะพาย เชือกนี้จะเคลือบผิวด้วยขี้ผึ้งเพื่อให้ผิวเรียบและเหนียว เชือกดังกล่าวจะต้องลงคาถาอาคมเพื่อให้เกิดสิริมงคล มีชัยชนะเหนือข้าศึกศัตรูและขจัดปัดเป่าเสนียดจัญไรทั้งปวง

ภาพที่ 2 (ซ้าย) *แสลงชัย* (โศงฆฉัฒ) หรือพิสนธูชัย (ขวา) *แสลงทัฬ* (โศงฆฉัฒ)

ที่มา: สิปปวิชัย กิ่งแก้ว (2563)

ดังนั้นพิสนธูชัยที่กล่าวถึงในศิลาจารึกวัดพระยืนจึงมีลักษณะเช่นแสลงชัยดังที่ได้กล่าวข้างต้น และมีปรากฏภาพจำหลักที่ปราสาทนครวัดและปราสาทบายน ที่ผนังปราสาทนครวัดระเบียงคต ด้านทิศเหนือ ปีกตะวันตก มีรูปกองทัพพลวานรของพระราม ได้เป่า *แสลงชัย* (โศงฆฉัฒ) หรือพิสนธูชัย เมื่อได้รับชัยชนะ และได้ใช้ *แสลงชัย* (โศงฆฉัฒ) เป่าร่วมกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในกระบวนแห่นางสีดากลับพระนคร *แสลงชัย* (โศงฆฉัฒ) จะเป่าเสียงยาว หรือสั้น ด้วยน้ำเสียงที่ดังเข้มขลังให้คล้ายกับเสียงของช่างร้อง เพราะฉะนั้นพิสนธูชัยที่ปรากฏในศิลาจารึกวัดพระยืนจึงมีลักษณะเช่น ภาพจำหลัก *แสลงชัย* (โศงฆฉัฒ) ที่ปราสาทนครวัด เพราะเส่งงชัยนั้นจะนำมาเป่าเมื่อได้รับชัยชนะหรืองานอันเป็นมงคลระดับบุคคลชั้นสูงที่ได้รับการยกย่องในสังคมเท่านั้น ส่วน *แสลงทัฬ* (โศงฆฉัฒ) หรือเส่งงทัฬเป็นเครื่องเป่าที่ใช้สำหรับเป่าบอกอาณัติสัญญาณในการจัดระเบียบทัฬ การเคลื่อนทัฬ เพื่อรุกและถอยตั้งรับ เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงและความทึกเข้มของทหารหาญ *แสลงทัฬ* (โศงฆฉัฒ) หรือเส่งงทัฬจะนำมาเป่าเฉพาะในเวลาออกศึกสงครามเท่านั้น

8. พาทย์/ พาทย์ฆ้อง

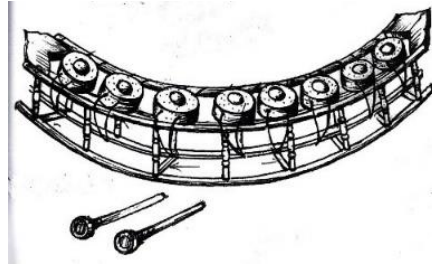
คำ “พาทย์” เป็นชื่อเรียกเครื่องตีทำทำนอง หลักฐานลายลักษณ์สมัยสุโขทัยมีพาทย์ที่ทำทำนองได้ 1 ชนิดเรียก “พาทย์ฆ้อง” บางแห่งเรียกสั้น ๆ ว่า “พาทย์” ดังปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า “...ด้วยเสียงพาดเสียงพิณ เสียงเลื้อนเสียงขับ...” จารึกวัดช้างล้อมว่า “...พาทย์คู่หนึ่ง ให้ข้าสองเรือนตีบำเรอแก่พระเจ้า...” และมีการเรียก “พาทย์ฆ้อง” (กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2535, น. 36) ในเรื่องไตรภูมิภควาว่า “... ลางคนตีกลอง ตีพาทย์ฆ้อง ตีกรับสรรพทุกสิ่ง...” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554, น. 97) พาทย์หรือพาทย์ฆ้องมีหลักฐานเป็นภาพจำหลักที่ปราสาทนครวัด ระเบียงทิศเหนือ คริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นภาพนักดนตรีกำลังบรรเลงพาทย์ฆ้อง (ฆ้องราง) ในกระบวนแห่ มีลักษณะคล้ายกับฆ้องรางและพาทย์ฆ้องของกัมพูชา

พาทย์ในสมัยสุโขทัยหมายถึงฆ้องชุด ฆ้องราง ที่มีจำนวนลูกฆ้องเพียง 8 ลูกเท่านั้น เพราะเพียงพอต่อการบรรเลงทำนองในยุคนั้นแล้ว ลักษณะรูปร่างของพาทย์ฆ้องปรากฏในภาพจำหลักที่ปราสาทนครวัด ระเบียงทิศเหนือ คริสต์ศตวรรษที่ 16 ปัจจุบันชาวกัมพูชายังใช้พาทย์ฆ้องบรรเลงในวงไตรลักษณ์ (វង់ត្រៃល័ក្ខណ៍) หรือวงตร่วมมิ่ง (វង់ត្រៃម័ង) ประกอบพิธีศพในจังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา เช่นเดียวกับชาวบ้านปอยตระแบง ตำบลนาบัว อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ที่ยังคงใช้พาทย์ฆ้องที่มีจำนวนลูกฆ้อง 8 ลูกเช่นกัน ส่วนในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงธนบุรียังคงใช้พาทย์ฆ้องในลักษณะเช่นนี้อยู่บ้างและมีการปรับเปลี่ยนลักษณะรูปร่างของวงฆ้องให้เป็นแนวระนาบตรง จนเรียกชื่อว่า “ฆ้องราง” ต่อมาได้มีการเพิ่มจำนวนลูกฆ้องเพิ่มมากขึ้นเพื่อประโยชน์ในทางบรรเลงทำนองเพลง รูปร่างของวงฆ้องจึงปรับเปลี่ยนเป็นดังเช่นปัจจุบัน จึงได้เรียก “พาทย์ฆ้อง” ว่า “ฆ้องวง” ตามรูปร่างของวงฆ้อง

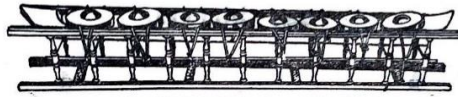
ภาพที่ 3 พาทย์ฆ้อง หรือ พาทย์คอง (๓๑๖๓) ภาพจำหลักที่ปราสาทนครวัด คริสต์ศตวรรษที่ 16

ที่มา : สิบปวิษณุ กิ่งแก้ว (2561)

ภาพที่ 4 พาท้อง หรือ พาท้อง (ตุงทอง) ของประเทศกัมพูชา

ที่มา: แกว ธรรม (2554)

ภาพที่ 5 ซ้องรางของประเทศไทย

ที่มา: อุดม อรุณรัตน์ (2526)

9. ซอพุงตอ

ซอพุงตอเป็นซอที่มีการกล่าวถึงในเรื่องไตรภูมิโกธา คำ “พุงตอ” มีนักวิชาการที่พยายามให้ความหมายแต่ยังไม่ค้นพบที่มาของคำ บ้างก็ว่าเรียกตามลักษณะของกะโหลกซึ่งเป็นกระพุ้งอยู่ตรงกลางมองดูคล้ายพุงของซอ นอกจากนั้นสำเนียงของซอก็มีเสียงดัง “ต้อๆ” เดิมจึงอาจเรียกว่าพุงต้อ ซอพุงตอคือซอสามสาย เนื่องจากซอกับพิณที่เล่นด้วยกันนั้นก็น่าจะเป็นกระจับปีเท่า่นั้น เพราะในสมัยกรุงศรีอยุธยามีวงมโหรีเครื่องสี่ ซึ่งเข้าใจว่าคงจะนิยมเล่นติดต่อมาจากสมัยสุโขทัย

10. พิณ

พิณเป็นชื่อเรียกเครื่องสายใช้ดีด พิณมาจากคำ “วีณา” แผลงเป็น พิณ (ตึณ) ในภาษาเขมร เมื่อไทยรับวัฒนธรรมดนตรีกัมพูชาเข้ามาใช้กลายเป็น “พิณ ” อนึ่งตัว “ว” ในภาษาบาลี สันสกฤต สามารถแผลงเป็น “พ” ได้ในภาษาไทย คำว่าพิณใช้เรียกกลุ่มเครื่องดนตรีมีสายใช้ดีดชนิดมีเฟรทและไม่มีเฟรทมาจนถึงปัจจุบัน

พิณในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยน่าจะเป็นพิณในตระกูลพิณคันธนู (musical bow) ที่ปรากฏการบรรเลงในปัจจุบันคือ *แซลมวย* (ฮูมูซ) พิณน้ำเต้า พิณเป็ยะ ในประเทศกัมพูชามีภาพจำหลักเป็นรูปพิณ 2 ประเภท คือ พิณตระกูลคันธนู และพิณตระกูล folk harp ซึ่งพิณตระกูลนี้ได้สูญหายไปนานแล้วรวมถึงประเทศไทยก็ไม่ปรากฏหลักฐานที่กล่าวถึงพิณตระกูล folk harp ด้วยเช่นกัน ส่วนพิณตระกูล folk lute ก็ไม่ปรากฏหลักฐานภาพจำหลักทั้งในประเทศกัมพูชาและประเทศไทย

จึงสรุปได้ว่าพิณที่ปรากฏในศิลาจารึกสมัยสุโขทัยคือ *แซลมวย* (ฮูมูซ) หรือพิณน้ำเต้า อันเป็นพิณที่ปรากฏหลักฐานการบรรเลงในกระบวนแห่ในภาพจำหลักที่ปราสาทนครวัด ระเบียงทิศเหนือ คริสต์ศตวรรษที่ 16 (พิณตระกูล folk lute ไม่ปรากฏหลักฐานภาพจำหลักในประเทศไทยและประเทศกัมพูชา) จึงสามารถตีความได้ตามหลักฐานว่าพิณที่นิยมนำมาบรรเลงในกระบวนแห่สำคัญๆ นั้นเป็นพิณน้ำเต้า ซึ่งต่อมามีชาวกรุงสุโขทัยและบรรดาชุมชนใกล้เคียงได้ปรับเปลี่ยนรูปลักษณะและวิธีการบรรเลงไปตามสภาพแวดล้อม กลายเป็น พิณเป็ยะ ซึ่งเครื่องดนตรีชนิดนี้ได้รับอิทธิพลจากพิณน้ำเต้าด้วยเช่นกัน ปัจจุบันพิณน้ำเต้ายังนิยมเล่นในประเทศกัมพูชาแต่ในประเทศไทยพบการเล่นพิณน้ำเต้าน้อยมาก

ส่วนพิณที่ปรากฏในเรื่องไตรภูมิโกก คือ กระจับปี่ ซึ่งใช้การวิเคราะห์ตีความจากลักษณะการประสมวงที่ใช้บรรเลงกับซอพุงตอ (ซอสามสาย)

11. ฆ้อง

ฆ้องเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งประเภท Idiophones-Gong ทำด้วยโลหะผสมระหว่างทองแดง สังกะสี ดีบุกและโลหะชนิดอื่นเล็กน้อย รูปร่างเป็นแผ่นวงกลม งอจุ่มลงมารอบตัวอย่างฉัตรในพระราชพิธี มีปุ่มกลมตรงกลางสำหรับตี เพราะฉะนั้นตั้งแต่ฆ้องวงกลมออกไปจนถึงส่วนที่งอจุ่มลงมานั้น จึงเรียกว่า “ฉัตร” และยังแยกเรียกส่วนที่เป็นพื้นราบว่าหลังฉัตร ตอนที่ห้อยลงรอบตัวเรียกว่าใบฉัตร

ฆ้องในสมัยสุโขทัยเป็นฆ้องชนิดมีปุ่มยังคงรูปลักษณะเดิม ใช้เป็นอาณัติสัญญาณและใช้บรรเลงในวงประโคมในกระบวนแห่ดังเช่นฆ้องในปัจจุบัน สันฐานของฆ้องในสมัยนั้นปรากฏหลักฐานในภาพจำหลักที่ปราสาทนครวัด ระเบียงทิศเหนือ คริสต์ศตวรรษที่ 16

12. กังสดาล

กังสดาลเป็นเครื่องดนตรีประเภทเดียวกับฆ้อง จัดอยู่ในกลุ่ม Idiophones-Gong คนไทยเรียก ระฆังวงเดือน กังสดาลเป็นเครื่องดนตรีประเภทฆ้องไม่มีปุ่มตี มีลักษณะแตกต่างกับ

ฆ้องชนิดมีปทุมตรงที่กังสดาลมีเนื้อโลหะที่หนากว่า เพราะต้องการเสียงที่ใส กังวาน กังสดาลมีเสียงทุ้มน้อยกว่าเสียงฆ้องมาก กังสดาลทำจากสำริด มีหลายขนาดและมีหลายรูปทรง กังสดาลมักจะปรากฏการใช้งานในพุทธสถานทางดินแดนล้านนา หรือภาคเหนือของไทยในปัจจุบัน รวมถึงชาวพม่าและกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่าง ๆ อีกด้วย

กังสดาลที่มีอายุเก่าแก่ และมีขนาดใหญ่ที่ยังมีปรากฏหลักฐานในปัจจุบัน เช่น กังสดาลที่วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร เป็นกังสดาลที่มีหลักฐานกลม สร้างเมื่อวันอังคาร เดือน 9 ขึ้น 3 ค่ำ จุลศักราช 1222 ตรงกับวันที่ 22 พฤษภาคม พุทธศักราช 2403 จึงทำให้สันนิษฐานได้ว่ากังสดาลในสมัยสุโขทัยมีหลักฐานกลมและหนา มีหลายขนาด ใช้ประกอบในวงประโคมในขบวนพิธีต่าง ๆ และใช้ตีเป็นอาณัติสัญญาณ

13. กระดิ่ง

กระดิ่งเป็นเครื่องดนตรีประเภท Idiophones กระดิ่งทำจากทองเหลืองหรือสำริด นิยมใช้แขวนไว้ตามระเบียงโบสถ์ วิหาร เจดีย์ เสียงกระดิ่งที่ตั้งด้วยการพัดของลมสัมผัสสลุกโยนภายในจะทำให้เกิดการน้อมนำจิตใจให้สงบนิ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เข้าสู่สมาธิได้เร็วยิ่งขึ้น เสียงกระดิ่งยังทำให้เกิดความผ่อนคลายอารมณ์ได้อีกด้วย

หลักฐานการใช้กระดิ่งในกระบวนแห่ที่มีอายุเก่าแก่ในบริเวณดินแดนเขมรโบราณคือภาพจำหลักที่นครวัด ผนังปราสาทด้านทิศใต้มีการใช้กระดิ่ง หรือ *กณฐิ่ง* (กณฺฐิง) อยู่ข้างกับสังข์และเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในพิธีแห่พระเพลิง (แกว ณารม, 2554: 148) ปัจจุบันไม่พบการนำกระดิ่งไปใช้บรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีอื่นในวงดนตรี

หลักฐานการใช้กระดิ่งในประเทศไทยที่เก่าแก่ที่สุดคือ กระดิ่งสำริด ศิลปะลพบุรี พุทธศตวรรษที่ 18 พบบริเวณเมืองพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา กระดิ่งจะใช้ประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน สำหรับการทำสมาธิ กระดิ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของนิกายวัชรยาน และหากเรานำกระดิ่งที่ใช้ในนิกายวัชรยานมาตัดยอดออกและหล่อให้มีขนาดใหญ่ขึ้น จะแสดงให้เห็นรูปลักษณะของกระดิ่งในสมัยสุโขทัยอีกแบบได้ ต่อมาจึงได้ทำกระดิ่งให้มีขนาดใหญ่ขึ้นจนกลายเป็นกระดิ่งขนาดใหญ่ที่เรียกระฆังในปัจจุบัน

คำว่า “ระฆัง” นั้นมีลักษณะคล้ายกับคำ *รคัง* (ṛkaṅ) ซึ่งเป็นชื่อเรียกกังสดาลของชาวเขมร คนไทยในอดีตเรียกกังสดาลว่าระฆังด้วย (ในอดีตระฆังและกังสดาลคือเครื่องดนตรีชนิดเดียวกัน) ดังที่ได้มีการให้คำนิยามโดยราชบัณฑิตยสถานในสารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะดุริยางค์ หน้า 14 ว่า กังสดาลคือระฆังวงเดือน หล่อจากสำริดหรือทองเหลือง ต่อมาเมื่อได้นำกระดิ่ง

ขนาดใหญ่มาใช้กันมากขึ้นเป็นที่นิยมแพร่หลายจึงทำให้เรียกกระซังแทนการเรียกชื่อเดิมคือกระดิ่ง
นั่นเอง เพราะเป็นชื่อเรียกที่ตนเรียกมาแต่เดิมและชินกับการเรียกชื่อกระซัง

กระดิ่งที่ปรากฏในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมีลักษณะเป็นกระดิ่งที่ใช้ในพุทธศาสนา
มหายานเป็นกระดิ่งขนาดกลางชนิดมีลูกตุ้มแกว่งกระทบอยู่ภายใน

14. ฉิ่ง

ฉิ่งในสมัยสุโขทัยมีรูปร่างใหญ่และมีความหนากว่าฉิ่งในปัจจุบัน ทำด้วยสำริดตั้ง
ปรากฏหลักฐานฉิ่งสำริด พุทธศตวรรษที่ 18 ค้นพบที่ปราสาทพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัด
นครราชสีมา ฉิ่งใช้บรรเลงเป็นเครื่องกำกับจังหวะในวงประโคมและวงดนตรีประกอบการระบำรำ
พ็อนมาจนถึงปัจจุบันนี้

15. แฉ่ง

แฉ่งหรือฉาบในอดีตทำจากสำริด นิยมใช้ประโคมในกระบวนแห่ ในสมัยสุโขทัย
แฉ่งมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก มีความหนามากกว่าฉาบในยุคปัจจุบัน ชื่อเรียกเครื่องดนตรีแฉ่งเรียกชื่อ
ตามเสียงที่ได้ยิน ส่วนฉาบนั้นเป็นชื่อเรียกในภายหลังเมื่อแฉ่งมีการเพิ่มขนาดใหญ่และบางขึ้น
เช่นแฉ่งขนาดใหญ่ทางล้านนาและประเทศพม่า ส่วนคนอีสานและคนล้านนาบางคนเรียกฉาบว่า
“แฉ่ง” ดังเช่นสมัยสุโขทัยก็มี

16. บัณเฑาะว์

บัณเฑาะว์มาจากคำ ปณว (ป.) บัณเฑาะว์. a small drum or tabor. (นาคะ
ประทีป, 2532, น.240) อาพมพโร (ส.) ปณพหรือบัณเฑาะว์ (คณะกรรมาธิการการศาสนา, 2553,
น. 134) บัณเฑาะว์เป็นกลองสองหน้าที่ไทยรับเข้ามาใช้ในการพระราชพิธีรวมถึงกระบวนแห่อันทรง
เกียรติของพระมหากษัตริย์ บัณเฑาะว์ปรากฏหลักฐานแต่เพียงลายลักษณ์ในเรื่องไตรภูมิภูมิกถาเท่านั้น
ปัจจุบันในประเทศเพื่อนบ้านที่มีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมดนตรีเช่น กัมพูชา พม่าและลาว ก็ไม่
ปรากฏการนำบัณเฑาะว์มาใช้แล้ว ในประเทศกัมพูชาปรากฏหลักฐานภาพจิตรกรรมลายรดน้ำบนตู้
หนังสือธรรม แต่ไม่สามารถสืบค้นได้ว่ามีการใช้บัณเฑาะว์หรือไม่ในอดีตเพราะปัจจุบันไม่ปรากฏ
หลักฐานลายลักษณ์ที่กล่าวถึงบัณเฑาะว์ แต่ในประเทศไทยปรากฏหลักฐานการนำบัณเฑาะว์มาใช้
ประโคมเนื่องในพุทธศาสนามีปรากฏในเรื่องไตรภูมิภูมิกถา จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้คนไทยให้ความสำคัญ
กับบัณเฑาะว์ ทำให้บัณเฑาะว์ยังคงอยู่ในสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบัน

17. มรทงค์

คำว่า “มรทงค์” เป็นภาษาสันสกฤต ในภาษาบาลีคือ “มูทิงค์” ในภาษาฮินดีเรียก “มริทิงค์” กลองชนิดนี้เป็นกลองโบราณของดนตรีอินเดีย ยังคงใช้บรรเลงอยู่ในปัจจุบัน มรทงค์เป็นกลองซึ่งหนัง 2 ข้างเรียวเล็ก ตรงกลางป่อง ใช้วางบนตัก หรือมีสายสะพายเมื่อยืนตี เป็นเครื่องหนังที่ใช้แพร่หลายในอินเดียมาแต่โบราณ หุ่นกลองทำด้วยดินเหนียว มรทงค์มี 3 ลักษณะ คือ 1) แบบขอดตรงกลาง 2) แบบทรงป่องตรงกลาง และ 3) แบบรูปกรวย ซึ่งกลองมรทงค์ทั้งสามลักษณะนี้มีวิธีการเล่นที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามความหมายของมรทงค์ในอดีตและปัจจุบันกินความหมายที่กว้างและแคบแตกต่างกัน วิวัฒนาการของคำมีลักษณะคล้ายกับความหมายของคำว่า “วิณา” ในอดีตและปัจจุบันนั่นเอง (เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี, 2536, น. 64)

ในพระคัมภีร์อภิธานนบพิที่ปิกา ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราวุธวัฒนสมเด็จเจ้าพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธ เรียก มูติงโค แปลว่า ตะโพน คนไทยจึงแปลความหมายของคำ “มรทงค์” ว่าเป็นตะโพนแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ที่จริงแล้วคำ “มรทงค์” หมายถึงกลองสองหน้าชนิดอื่น ๆ ที่มีรูปทรง 3 ลักษณะข้างต้นด้วย มรทงค์ที่กล่าวถึงในจารึกสมัยสุโขทัยจึงเป็นกลองสองหน้าที่มีลักษณะคล้ายมรทงค์ของอินเดียต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนรูปร่างให้มีขนาดเล็กลงเพื่อให้สะดวกแก่การเดินบรรเลง มรทงค์ในปัจจุบันคือเปิงมางที่ใช้ตีนำหน้าขบวนกลองชนะ นอกจากนี้ยังมีคำ “ดั่งเดียด” ที่ราชบัณฑิตสภาได้ให้ความหมายโดยการเทียบศัพท์กับคำ ส. ติณฺฑิม ไว้ว่า ดั่งเดียดเป็นกลองชนิดหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสภา, 2563, น. 108) ผู้เขียนมีความเห็นว่า ดั่งเดียด นี้ไม่น่าจะเป็นเครื่องดนตรี เพราะการประสมวงประโคมในจารึกวัดพระยืนนั้นมีเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าเครื่องหนังต่าง ๆ นั้นมีจำนวนครบถ้วนแล้ว เช่น ปี่ แตร สังข์ กังสดาล กลองขนาดเล็ก กลองขนาดกลาง กลองขนาดใหญ่ มรทงค์จึงเป็นกลองตีนำจังหวะ คำ “ดั่งเดียด” จึงเป็นคำที่ทำหน้าที่อธิบายว่า วงดนตรีที่ใช้ประโคมอยู่นั้นเสียงดังสนั่นก็ก้องนั่นเอง

เครื่องดนตรีทั้ง 17 ประเภทในหลักฐานลายลักษณ์อักษรสมัยสุโขทัยสามารถจำแนกประเภทการประสมได้ 3 ประเภท ดังนี้ (1) วงพาทย์ฆ้อง มีเครื่องดนตรีประกอบด้วย พิณ (พิณน้ำเต้า) พาทย์ฆ้อง สรไน กลอง ฉิ่ง ฆ้อง (2) วงประโคมประกอบด้วยเครื่องดนตรีได้แก่ สรไน มรทงค์ ทะเทียด กาทล สังข์ แตรพิสนญชัย เสน่ง (3) วงดนตรีสำหรับขับกล่อม ประกอบด้วยเครื่องดนตรีได้แก่ ซอพุงตอ (ซอสามสาย) พิณ (กระจับปี) บัณเฑาะว์ ฉิ่ง ฉ่าง กรับ

บทสรุป

การศึกษาเครื่องดนตรีในสมัยสุโขทัยโดยการตีความจากข้อมูลลายลักษณ์ในสมัยสุโขทัย และข้อมูลวัฒนธรรมดนตรีเขมรโบราณที่ปรากฏหลักฐานเป็นภาพจำหลักตามโบราณสถานครั้งนี้ พบว่าชื่อเรียก รูปลักษณ์เครื่องดนตรี และหน้าที่ในการบรรเลงของเครื่องดนตรีในสมัยสุโขทัยมีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างกับปัจจุบัน ดังนี้

1) เครื่องดนตรีที่ยังคงรูปลักษณ์ ชื่อเรียกและหน้าที่ในการบรรเลงคงเดิม ได้แก่ **สังข์ เสน่ง ซ้อง กังสตาล ฉิ่ง กรับ** เช่น สังข์ยังคงรูปลักษณ์และหน้าที่ในการเป่าประโคมในกระบวนแห่ และศาสนพิธี

2) เครื่องดนตรีที่ชื่อเรียกเปลี่ยนไปแต่ยังคงรูปลักษณ์และหน้าที่ในการบรรเลงคงเดิม ได้แก่ **ซอพุงตอ ฉ่าง (ฉาบ) กระดิ่ง** เช่น กระดิ่งที่คนไทยเรียกกระฆังในปัจจุบันเพราะเมื่อมีการนำไปใช้แทนระฆังวงเดือน (กังสตาล) แต่ยังคงรูปลักษณ์เดิมถึงจะมีการเพิ่มขนาดใหญ่ขึ้น และมีหน้าที่ในการบรรเลงเพื่อเป็นอาณัติสัญญาณ

3) เครื่องดนตรีที่รูปลักษณ์และชื่อเรียกเปลี่ยนไป แต่ยังคงหน้าที่ในการบรรเลงคงเดิม ได้แก่ **พาทย์ซ้อง ทะเทียด**

4) เครื่องดนตรีที่ชื่อเรียกและมีหน้าที่ในการบรรเลงคงเดิม แต่รูปลักษณ์เปลี่ยนแปลงเล็กน้อย ได้แก่ **บัณเฑาะว์**

5) เครื่องดนตรีที่ชื่อเรียกเดียวกัน แต่มีรูปลักษณ์ต่างกัน และมีหน้าที่เหมือนหรือแตกต่างกันขึ้นอยู่กับการใช้งาน ได้แก่ **มรทงค์** เป็นชื่อเรียกของตะโพน และกลองสองหน้า หน้าที่ในการบรรเลงขึ้นอยู่กับการใช้งานหรือการนำไปประสมวง **พิณ** เป็นชื่อเรียกของพิณน้ำเต้า และกระจับปี่ หน้าที่ในการบรรเลงขึ้นอยู่กับการใช้งานหรือการนำไปประสมวง **กาหล** เป็นชื่อเรียกของกลองใหญ่ แตรงอน หน้าที่ในการบรรเลงขึ้นอยู่กับการใช้งานหรือการนำไปประสมวง **สรไน** เป็นชื่อเรียกปี่ชนิดต่าง ๆ ได้แก่ ปี่ฉวน ปี่ชวา รวมถึงกลุ่มปี่ที่มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจากปี่สรไนที่มาจากต่างชาติ ได้แก่ ปี่ใน ปี่กลาง ปี่นอก หน้าที่ในการบรรเลงขึ้นอยู่กับการใช้งานหรือการนำไปประสมวง **แตร** เป็นชื่อเรียกกลุ่มเครื่องเป่าที่ไม่มีลิ้นทุกประเภท ได้แก่ แตรเขาควาย แตรงอน หน้าที่ในการบรรเลงใช้เป่าเป็นอาณัติสัญญาณและใช้ประโคม

6) เครื่องดนตรีที่ไม่ปรากฏใช้ในปัจจุบัน ได้แก่ **พิสนญชัย** เป็นเครื่องเป่าประโคม เพื่อเป็นอาณัติสัญญาณ และเป่าร่วมกระบวนแห่เมื่อได้รับชัยชนะจากศึกสงคราม และกระบวนแห่ในงานมงคลทางศาสนา

หน้าที่ของเครื่องดนตรีทั้งหมดนี้บางชนิดสามารถนำไปบรรเลงเดี่ยวเป็นเอกเทศได้ เช่น พิณ (พิณน้ำเต้า กระจับปี) พาทย์ซ้อง และเมื่อมีการนำเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ มาประสมวงใช้ บรรเลงประกอบในงานพิธีหรือกิจกรรมรื่นเริงแล้ว จะพบว่าหน้าที่ของวงดนตรีในสมัยสุโขทัยที่ปรากฏ ในหลักฐานลายลักษณ์นั้นมีการประโคมวงพาทย์ซ้องในงานบุญออกพรรษา งานกฐิน งานฉลองรอย พระพุทธรูปบนเขาสุมนกูฏ มีการประโคมวงปี่กลองแตรสังข์ในพิธีอาราธนาพระมหาสุมนเถระและ อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมายังเมืองหริภุญไชย ในสมัยสุโขทัยนิยมสร้างเครื่องดนตรีไว้เป็น ถาวรวัตถุเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอกสารอ้างอิง

- กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร. (2535). *ดุริยางค์สถานศิลป์*. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- แก้ว ธารม. (2554). *ดนตรีในประเทศไทย*. พนมเปญ: โรงพิมพ์นครวัด.
- เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. (2536). *ดนตรีอินเดีย*. ขอนแก่น: ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นาคะประทีป. (2532). ปณว. ใน *มหามกุฏราชวิทยาลัย (บก.), ปาลี-สยาม อภิธาน ของนาคะ
ประทีป* (น. 240). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา*. (2511). พระนคร: กรมศิลปากร.
- มานิต มานิตเจริญ. (2514). *พจนานุกรมไทย*. พระนคร: เอกศิลปการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภคา*. กรุงเทพฯ:
ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2563). ดงเดือย. ใน *ราชบัณฑิตยสภา (บก.), พจนานุกรมโบราณศัพท์
ฉบับราชบัณฑิตยสภา* (น. 108). กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2563). ททยด. ใน *ราชบัณฑิตยสภา (บก.), พจนานุกรมโบราณศัพท์
ฉบับราชบัณฑิตยสภา* (น. 140). กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพรส จำกัด.
- สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กรมศิลปากร. (2562). *ประมวลเอกสารพระราชพิธีบรม
ราชาภิเษก*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- สินชัย กระบวนแสง. (2551). *กรุงสุโขทัย สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (ล. 28, น. 1797-
1999). กรุงเทพฯ: บริษัทด้านสุทธการพิมพ์ จำกัด.
- อุดม อรุณรัตน์. (2626). *ดุริยางคดนตรีจากพระพุทธศาสนา*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.